

UDK: 811.163.42:81'37:81'373.7  
Prethodno znanstveno priopćenje  
Prihvaćeno za tisak: 12. rujna 2011.

*Maja Opašić*  
*Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci*  
*mopasic@ffri.hr*

## Prilog analizi kategorije vremena i prostora u hrvatskoj frazeologiji

*Vrijeme i prostor apstraktne su kategorije, a u frazemima su ugrađene konkretne pojavnosti kako bi se imenovale pojave i okolnosti bez tjelesne dimenzije. Stoga su frazemi jedna od mogućnosti da se ono što je apstraktno, nedimenzionalno i aperceptivno iskaže u okviru zajedničkoga ljudskoga iskustva. U radu se analiziraju odabrani frazemi s prostornim i vremenskim značenjem. Rad se temelji na izboru građe prikupljene iz općih i frazeoloških rječnika hrvatskoga jezika. Semantička analiza uključuje i moguće tumačenje frazemske pozadinske slike.*

### 0. Uvod

Vrijeme i prostor apstraktne su kategorije koje se i u jeziku izražavaju na različite načine i različitim jezičnim jedinicama. Te kategorije pripadaju izvanjezičnoj stvarnosti, ali se doživljaj vremena i prostora opisuje jezičnim jedinicama: leksemima kao što su prilozi, priložne zamjenice, glagoli i sintaktičkim jedinicama kao što su priložne oznake (usp. Pranjković, 2003; Stolac, 1998). I frazemi su jezične jedinice kojima se mogu izraziti prostorni i vremenski odnosi kao jedna od mogućnosti da se ono što je apstraktno, nedimenzionalno i aperceptivno iskaže u okviru zajedničkoga ljudskoga iskustva. U frazemima su ugrađene konkretne pojavnosti kako bi se imenovale pojave i okolnosti koje nemaju tjelesnu dimenziju, a takve su i kategorije vremena i prostora.

Postoji razlika u mogućnosti poimanja vremena i poimanja prostora. Naime, i o vremenu i o prostoru imamo iskustvo, ali vrijeme za razliku od prostora teže možemo pojmiti. Sama ideja vremena izvedena je iz promatranja kretanja i promjena odnosa među predmetima (Stolac, 1998). Recepcija

vremena uvijek je posredovana prostornim (materijalnim) koordinatama. Vrijeme je relativan pojam podložan subjektivnomu doživljaju koji ovisi i o kulturološkim i civilizacijskim čimbenicima — ono je uvijek povezano s načinom života. Kako različite kulture različito percipiraju vrijeme (usp. Hercigonja-Mikšik, 2001), to se ogleda i u frazeologiji.

Ovaj se rad temelji na izboru građe prikupljene iz općih i frazeoloških rječnika hrvatskoga jezika. Zasebno se promatraju i analiziraju frazemi s prostornim i vremenskim značenjem. Pri tome se provodi njihova semantička analiza i daje moguće tumačenje frazemske pozadinske slike. Treba napomenuti da su neki od odabranih primjera višeznačni, a u ovaj su rad uključena ona njihova značenja koja se odnose na vrijeme i prostor.

## 1. Frazemi s prostornim značenjem

Frazeme koji imaju prostorno značenje moglo bi se svrstati u tri značenjske podskupine: ‘rasprostranjenost’, ‘velika udaljenost’ i ‘mala udaljenost’.

### 1.1. Rasprostranjenost

Neki su frazemi s prostornim značenjem okupljeni oko podznačenja rasprostranjenosti, koja može biti (gotovo) potpuna ili djelomična.

#### 1.1.1. Na mnogim mjestima, posvuda

Pojedini frazemi označavaju da je nešto rasprostranjeno ‘posvuda, na svim mjestima ili stranama, na mnogim mjestima, na različitim mjestima, gotovo svugdje’. Primjeri takvih frazema zajedno s prikupljenim potvrđama navedeni su u (1), (2), (3), (4) i (5). U pozadinskoj se frazemskoj slici tih frazema nalaze značenja leksema koji i sami po sebi izražavaju prostorne odnose, bilo da se odnose na konkretan prostor (*more* i *kopno*, *ćošak*), pravac kretanja (*strane svijeta*, *lijevo*, *desno*) ili način kretanja u prostoru (*korak*).

- (1) *na sve četiri strane svijeta*

Radnik je stoka *na sve četiri strane svijeta*. (<http://www.jutarnji.hr>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

- (2) *na svakom koraku*

Teorije zavjere *na svakom koraku*: Obama odabrao pogrešnu slastičarnicu. (<http://dalje.com>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

- (3) *na svakom ćošku*

Ogledaj se malo! Frajera ima *na svakom ćošku!* Kud god se okreneš.  
(D. Ugrešić, *Štefica Cvek u raljama života*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(4) *na moru i na kopnu*

Vijeće sigurnosti UN-a u utorak je jednoglasno usvojilo rezoluciju kojom se državama dopušta progon somalskih pirata *na moru i na kopnu*, uz prethodnu suglasnost privremene somalske vlade. ([www.tportal.hr](http://www.tportal.hr), preuzeto 10. prosinca 2010.)

(5) *⟨i⟩ lijevo i desno*

Leti, leti, da se nigdje ne obustavi dok ne popucaju obruči, ne prasnu dna, a vino stane teći *i lijevo i desno*, i svatko ga grabi! (A. Kovačić, *U registraturi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Frazem *na svakom ćošku* naveden u (3) ima i svojevrsno pejorativno značenje. Tako su ta mnoga mjesta obična, jeftina mjesta pa ono što se kupuje na svakome ćošku nije posebno vrijedno ili nije poseban uspjeh kupiti ga ili pronaći.

### 1.1.2. Na nekim mjestima, *ponegdje*

Frazemi s prostornim značenjem okupljeni oko podznačenja rasprostranjenosti ‘ponegdje, na nekim mjestima, mjestimično’ svojim su značenjem suprotstavljeni prethodnim frazemima. Primjeri takvih frazema navedeni su u (6), (7) i (8). Osim toga mogu uputiti i na nervozno kretanje u prostoru, kao potvrda u (8).

(6) *ovdje-ondje*

Među nedoglednim ruševinama tek bi se *ovdje-ondje* skromno i napolak sakriveno uzdizala kakva sitna, niska kapelica i crkvice, a pred svakom takvom božjom kućom uvijek se tiskao narod, da usrdnom žarkom molitvom prosi božju zaštitu i božju pomoć protiv vječne barske pogibelji. (<http://dzs.ffzg.hr/html/Gjalski1.htm>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

(7) *amo-tamo*

No još je više ljutosti i boli u starca Rimljanina izazivalo, što je četa već nekoliko puta nailazila na mjesta, koja su svjedočila da je tu prije bio nekoć rimski vojnički logor, a sada tek vire *amo-tamo* iz visokih trava, gusta drača i još gušćega grmlja, ruševine utvrdnih zidova. (<http://dzs.ffzg.hr/html/Gjalski1.htm>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

(8) *gore-dolje*

Iščekujući njegov dolazak od jutra je hodala *gore-dolje* po sobi. (Autor-ski primjer)

## 1.2. Udaljenost

U ovoj se podskupini nalaze frazemi s prostornim značenjem okupljeni oko podznačenja ‘udaljenosti’ koja može biti mala ili velika.

### 1.2.1. Vrlo blizu

Značenje ‘male udaljenosti od *koga*, *čega*, velike blizine čega’, tj. ‘vrlo blizu’ može se izreći različitim frazemima. Primjeri su navedeni od (9) do (13). Oni sadrže kao sastavnicu leksem *korak* koji svojim leksičkim značenjem ‘udaljenost pokrivena pokretom pri hodanju u kojem se jedna noga digne s tla i stavi na drugo mjesto’ (Anić, 2003: 615) upućuje na kretanje u prostoru. Značenje tih frazema ostvaruje se pozadinskom slikom u kojoj je mali broj koraka (*dva*, *tri*, *par*, *nekoliko*, *ni dva*).

- (9) *na dva-tri koraka* do koga, čega; od koga, čega  
*Dva-tri koraka* dalje strujao i žumorio je sitan gorski potočić. (A. Kovačić, *U registraturi*, <http://riznica.ihjj.hr>)
- (10) *nema ni dva koraka odavde od (do) koga, čega*  
Tomo je škripnuo zubi od jeda. Ne bijahu *ni dva koraka* od kuće, prestanu pjevati. (J. E. Tomić, *Opančareva kći*, <http://riznica.ihjj.hr>)
- (11) *par (nekoliko) koraka* do koga, čega; od koga, čega  
Što ću bez veze lutati gradom! Pomaknem se *par koraka* od Trga i već me policajci traže osobnu. (Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)
- (12) *jedan korak* do čega  
Naš je klub već ostvario velik uspjeh i mislim da trebamo učiniti još *jedan korak* do konačnog trijumfa. (Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)
- (13) *jedan korak* od čega  
Nadalova je to 26. uzastopna pobjeda u Monte Carlu, te se približio na samo *jedan korak* od rekorda na ATP Touru: po peti put uzastopno osvojenoga istog turnira (TS, <http://riznica.ihjj.hr>)

Iz prethodnih se primjera sa sastavnicom *korak* izdvajaju frazem *jedan korak do čega* u (12), odnosno *jedan korak od čega* u (13), kojim se ne izriče prostorna udaljenost, već blizina u apstraktnome smislu (Fink, 1996).

Nekoliko frazema ove podskupine ima sastavnicu *ruka* ili *nos*, primjeri su navedeni od (14) do (18). Njihovim se sastavnicama ni na koji način ne podrazumijeva prostorna udaljenost, “već se uključivanjem u sastav dijelova tijela stvara pozadinska slika koja, uz dozu humora katkad, daje naslutiti da je riječ o maloj udaljenosti” (Fink, 1996: 140–141).

(14) *biti (nalaziti se) pri ruci*

Ako vam je zdrava hrana *pri ruci* vjerojatno ćete posegnuti za njom kada poželite štogod prigristi. (<http://www.covermagazin.com>, preuzeto 18. prosinca 2010.) [*pri ruci* — u blizini]

Veseli me što u svojoj dubokoj starosti proživljavam trenutke u kojima se Lepoglava razvija i ide naprijed! Pomaže joj i župnik, biskup je uvijek *pri ruci*, a i bl. Stepinac na nebu moli za nas! (<http://www.vecernji.hr>, preuzeto 18. prosinca 2010.)

(15) *biti (nalaziti se) na dohvatu (dohvat) ruke*

Ljudi uglavnom jedu ono što imaju *na dohvat ruke*. (<http://www.covermagazin.com>, preuzeto 18. prosinca 2010.)

(16) *biti (nalaziti se) komu pod nosom (pred nosom)*

UN-u *pod nosom* silovali čak 200 žena i dječaka (<http://www.jutarnji.hr>, preuzeto 19. prosinca 2010.)

Splitskim policajcima *pred nosom* je pobjegao uhićenik. (<http://www.24sata.hr>, preuzeto 19. prosinca 2010.)

(17) *biti (nalaziti se) komu do nosa (ispred nosa, ispod nosa)*

Policajci motrili krim milje, a oni su im pobjegli *ispred nosa*. (<http://www.24sata.hr>, preuzeto 19. prosinca 2010.)

Frazemu *na dohvat ruke* (15), u kojemu se blizina implicira sastavnicom *dohvat* koja označava ‘razmak s kojega se što može dohvatiti’, sinoniman je frazem *biti pri ruci* komu, odnosno *nalaziti se pri ruci* komu (14).

### 1.2.2. Vrlo daleko

Značenjski su suprotni prethodnim primjerima frazemi koji znače ‘veliku udaljenost *čega*, tj. (vrlo) daleko’. Primjeri takvih frazema navedeni su od (18) do (26). Njihovo se značenje može raščlaniti na dva podznačenja: ‘mjesto’ i ‘pravac kretanja’ (usp. Fink, 1995). Frazemi okupljeni oko značenja ‘mjesto’ bili bi: *bijeli svijet* (18), *bogu za leđima*, *vragu za leđima* (19),

*na kraju svijeta* (22). Primjer *bijeli svijet* ima, za razliku od ostalih triju, i dodatno značenje ne samo jako udaljenoga mjesta, već označava i nepoznate krajeve, tuđinu. Frazem *na kraj svijeta* jedini od navedenih ima značenje ‘pravac kretanja’. Ostali frazemi obuhvaćaju oba podznačenja i ‘mjesto’ i ‘pravac kretanja’.

(18) *bijeli svijet*

Neki od Potrkinih vršnjaka, koje zbog godina rat poštedi, odlučiše da vrijeme ne provode kod kuće u dangubici, pa korpu na drob i u bijeli svijet. (I. Raos, *Prosjaci i sinovi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(19) *bogu (vragu) iza leđa (za leđima, iza nogu)*

U tom času počeo se zbivati i ona treća velika stvar: ispred krčme se zaustavi kočija — čudo neviđeno, jer ovom cestom, *Bogu i vragu za leđima*, nikad nijedna kočija ne prođe, već samo lagana domaća i teška bosanska kola natovarena sijenom i japijom (Ivan R., *Prosjaci i sinovi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Zavija sam u nigdini, neutovljen, u kavezu svoje slobode, daleko od javnog čopora, *Bogu iza leđa*, izvan orkestra trajnih bajalica mamurluku i kojekakvom snu. (Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)

Oni koji se vraćaju u ovaj kraj *Bogu za leđima* su oni najsiromašniji koji nakon višegodišnjeg izbjeglištva nemaju kamo. ([www.ffzg.hr/hfk](http://www.ffzg.hr/hfk))

To nas je navelo na pitanje: treba li “Oris” (inače nagrađivan zbog grafičkog dizajna) istaknuti na naslovnici svoje podrijetlo, ili se jednostavno radi o omalovažavanju onih profesora koji i danas misle da je Hrvatska još u Jugoslaviji, tamo negdje *bogu iza nogu* bivšega istočnoga bloka. (Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)

(20) *iza božjih leđa (za božjim leđima)*

Bilo je u ocu nešto nesvakidašnje, što ga je odlikovalo od drugih ljudi, i vječna je šteta, što je bio osuđen živjeti u našem malom, zabačenom gradiću *za božjim leđima* gdje nije uspio razviti ni deseti dio svojih sposobnosti. (I. Kozarčanin, *Sam čovjek*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(21) *gdje je bog (vrag) rekao laku noć*

Za Franka Malateka, Lošinjanina koji odavno živi na pješčanom otoku, to je mjesto *gdje je* “dragi *Bog rekao laku noć* i gdje je jednako loše, ako ne i lošije nego na svim drugim otocima”  
(Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)

On ga je odmah shvatio: na ovim stranama uz rijeku, hoće se duboka muzika. A drugo su brdski zmijoglavi komšiluci, tamo je i *vrag rekao laku noć*. (M. Božić, *Kurlani, Gornji i Donji*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(22) *na kraju (na kraj) svijeta*

Gdje je ljudi, tu je i razgovora. Ni Stolac nije *na kraju svijeta*. (I. Raos, *Prosjaci i sinovi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Zavjeriše se da će ga pratiti ma *na kraj svijeta* i dijeliti s njim sve zlo i nevolju. (J. E. Tomić, *Zmaj od Bosne*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(23) *biti (nalaziti se) izvan ruke*

Iako periferan i nekako *izvan ruke*, Centar za kulturu Novi Zagreb svojim programom nastoji privući pozornost građana ali i inozemstva, kaže ravnatelj Centra Branko Marić.  
(Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)

(24) *preko brda i dolina*

Ko si, šta si, što hoćeš od mene? Zašto si me dovukao *preko brda i dolina*, preko putova i bespuća, preko voda, preko trnja? (A. G. Matoš, *Odabrane pripovijetke*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(25) *preko (iza) devet (sedam) brda (gora, mora)*

*Iza sedam gora* i *sedam mora*, sa sedamsto arhitektonsko-urbanističkih barijera, u zaključanoj škrinji koju čuva troglavi zmaj, sakriven je ovaj pravilnik, osobito od invalidnih osoba.  
(Vjesnik online, <http://riznica.ihjj.hr>)

Srećo moja *preko sedam gora* i planina, nisam ti se prije pouzdala javiti ni po knjizi ni po bijeloj ptici: obveseliš se a ono se urekne, ugriješ se a ono po zlu pođe, ozepst će mi i punte se dokopati: ja udovica, ono mrtvo a ne posmrće. (I. Raos, *Prosjaci i sinovi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Bijah ti veseljak i vragoljan, ta zubima bih od prokšije uhvatio čovjeka za pas i prenio ga preko vode. Ne bilo bijesna paripa koga ja poklopio nisam, ne bilo momka koga ja nadbacio ne bih, grlo mi se orilo *preko devet gora*, a kud moja puška cak, tu i duša “amin”. (A. Šenoa, *Zlatarevo zlato*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Negdje iza “*devet brda*” ponad Tokamachija nalazi se hotel Belnatio u kojem je smještena naša nogometna reprezentacija u iščekivanju prve utakmice protiv Meksika. ([www.ffzg.hr/hfk](http://www.ffzg.hr/hfk))

Prisjetio se ruske ili ukrajinske bajke o muškarcu i ženi koji su tamo, iza svojih *sedam brda*, dugo vremena željeli da im Bog podari dijete. (www.ffzg.hr/hfk)

Kad se taj jadni bataljon probije *iza sedam brda i dolina*, nema više opkoljavanja, ni udara sprijeda ni straga, jer nema više neprijatelja, nema ga više tamo gdje je bio, nema mu ni traga ni glasa [...] (www.ffzg.hr/hfk)

(26) *preko bijela svijeta*

Romantičari druge vrste će smatrati kako je Verona nepravedno proglašena samo gradom neumrle priče o ljubavi. I potegnut će *preko bijela svijeta* da vide nešto drugo, recimo, amfiteatar iz rimskih vremena, treći po veličini u Italiji, slavnu veronsku Arenu, koja je svojedobno mogla primiti 15.000 gledatelja. (<http://www.dayline.info>, preuzeto 19. prosinca 2010.).

U frazemima *bogu za leđima* i *vragu za leđima*, navedeni su u (19), dolazi samo do zamjene sastavnica *bog* — *vrag*, ali se značenje ne mijenja jer je riječ o frazemskim inačicama.<sup>1</sup> Frazemi (19), (20) i (21), koji imaju sastavnicu *bog* ili *vrag*, imaju i dodatno značenje ‘u zabačenome kraju, na nepristupačnome mjestu, u zabiti’, a u pozadinskoj im je slici ono što je izvan domašaja boga<sup>2</sup> odnosno vraga. Bog i vrag u tim frazemima ne simboliziraju dobro i zlo, nego ih se smatra svakoga na svoj način nadnaravno moćnima pa je mjesto koje je čak i izvan njihova dometa vrlo udaljeno.

Frazem *biti izvan ruke*, odnosno *nalaziti se izvan ruke* (23) ima dodatno značenje ‘izvan uobičajenih ili glavnih pravaca kretanja’. Taj je frazem djelomično antoniman frazemu *biti pri ruci komu*, odnosno *nalaziti se pri ruci komu* u (14) i *na dohvatu ruke*, odnosno *na dohvat ruke u* (15).

Frazemi *preko brda i dolina* (24), *preko bijela svijeta* (26) i *preko (iza) devet (sedam) brda (gora, mora)* (25) porijeklom su iz bajki i narodnih pripovijedaka i pjesama. U pozadinskoj se slici tih frazema nalazi izuzetno dugi put koji treba prijeći da bi se stiglo do nekoga cilja, a takav su put najčešće prolazili junaci upravo bajki i narodnih pripovijedaka i pjesama (usp. Fink, 1995).

Na motivaciju primjera *preko devet brda (gora, mora)*, *iza devet brda (gora, mora)*, *preko sedam brda (gora, mora)*, *iza sedam brda (gora, mora)*

---

<sup>1</sup>Usprkos općoj čvrstini strukture, nisu u svim frazemima sve sastavnice nezamjenjive. Može doći do zamjene jedne sastavnice drugom, ali da pri tome značenje ostane jednako. Takvi se frazemi smatraju frazemskim inačicama (usp. Menac, 2007: 12–13).

<sup>2</sup>O pravopisnom problemu pisanja velikim ili malim slovom sastavnice BOG pisala je Ž. Fink (2001). Autorica smatra da BOG treba uvijek pisati malim slovom kad je potpuno desemantizirano, kao što je u ovom slučaju.

veliku je ulogu imala i simbolika brojeva *sedam* i *devet*. Osobito je *sedam* broj vrlo važne simbolike jer, bez obzira na vjerovanja, religiju i civilizaciju, glavni elementi stvaranja, svijeta i čovječanstva počivaju na broju sedam. To je broj savršenstva i potpunosti, osobito u Bibliji gdje ima izrazito važnu ulogu (usp. Colin, 2004: 67; Macan — Opašić, 2010: 102). U hrvatskome je jeziku potvrđen velik broj frazema kojima je sastavnica broj sedam ili devet (v. Macan — Opašić, 2010).

## 2. Frazemi s vremenskim značenjem

Frazemi s vremenskim značenjem izriču trajanje čega u vremenu pa se razlikuju podznačenja *trajanja*, *trajnosti*, *prekidnosti*, značenja *davno*, *doba dana* ili *života*.

### 2.1. Trajanje

U odnosu na trajanje frazemi se mogu podijeliti na one kojima je označen početak djelovanja, koji su usmjereni na početak i na one koji su poglavito usmjereni na kraj djelovanja.

#### 2.1.1. Oduvijek, odavno

Želi li se reći da što traje ‘oduvijek, odavno’, može se upotrijebiti jedan od frazema navedenih u (27) do (31).

(27) *od pamtivijeka*

Apsolutno sam protiv zatvaranja kafića. *Od pamtivijeka* su ovdje i nije fer da ih sele. (<http://dalje.com>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(28) *otkad (otkako) je svijeta i vijeka*

*Otkako je svijeta i vijeka*, ljudi se udružuju. Nekada je u pitanju bila nasušna potreba, gdje su veće porodice lakše preživljavale, i obrađivale zemlju, stvarajući tako prosperitet za sebe i pojedince u porodici. (<http://bkikic.wordpress.com/>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(29) *od Adama i Eve*

Ta i još mnoga druga “sanjarska” pitanja zaokupljaju ljude još *od Adama i Eve*. ([www.ffzg.hr/hfk](http://www.ffzg.hr/hfk))

(30) *od Kulina bana*

U Bosni *od Kulina* bana nije bilo mira i sloge. (Autorski primjer)

Frazem *od Adama i Eve* (29) biblijskoga je podrijetla. U njegovoj su pozadinskoj slici prvi ljudi kojima prema kršćanskoj tradiciji i započinje povijest svijeta.

Primjeru *od Kulina bana* (30) izvor je povijesni.<sup>3</sup> Za razliku od ostalih, ima i dodatno značenje ‘iz duboke prošlosti’.

### 2.1.2. Zauvijek

Neki frazemi označavaju da što traje ‘zauvijek’. Primjeri takvih frazema navedeni su u (31) do (37).

(31) *dok je svijeta i vijeka*

Na krunište tvrđave — koja bijaše podignuta nad samim jezerom uvrćenim u okomito stijenje duboko na stotine aršina — zabodoše zastavu sv. Marka, sigurni da je — *dok je svijeta i vijeka* — nitko skinuti neće. (I. Raos, *Prosjaci i sinovi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(32) *na (za) sve vijeke vjekova,*

Bio sam obišao svemir i tu sam imao ostati *za sve vijeke vjekova* i nije me nimalo mučila pomisao, kad će sve to prestati, hoću li naći čovjeka, hoću li dočekati promjenu. Ovako ostah stoljeća... (J. P. Kamov, *Odabrane novele*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(33) *do groba [zahvalan, vjeran itd.]*

Radio sam na trešnjevačkom placu, gurao kolica, nosio gajbe i zbog te ‘šanse’ sam DO GROBA ZAHVALAN Faruku Spajiću, koji mi je pružio ruku kada su me svi zaboravili. (<http://www.jutarnji.hr>, preuzeto 4. 1. 2011.)

(34) *do konca konaca*

Znala je da će samo njega voljeti do konca konaca. (Autorski primjer)

(35) *do konca svijeta*

No prije, davno prije nego što je prestao taj rat (“zašto je samo prestao, đavo ga odnio, što se njega tiče mogao je potrajati *do konca svijeta!*”), on se upoznao s Frankom Weinerom. (I. Dončević, *Mirotvorci*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(36) *za sva vremena*

“A kako možeš da se takova podaješ sada drugomu? Kako možeš da za volju jednom drugom čuvstvu prelaziš takovom lakoćom preko onoga,

---

<sup>3</sup>Kulin ban bio je bosanski ban koji je Bosnom vladao od 1180. godine do 1204. godine.

što je ipak bilo, što se nikako ne može da izbriše, što će na tebi ostaviti  
*za sva vremena* nemio, sramotan žig?” (V. C. Emin, *Pusto ognjište*,  
<http://riznica.ihjj.hr>).

U primjerima *dok je svijeta i vijeka* (31), *na sve vijekove vjekova*, odnosno *za sve vijekove vjekova* (32) i *za sva vremena* (36) značenje se implicira sastavnicom iz semantičkoga polja vremena, a to je *vijek* ili *vrijeme*. Leksem *vrijeme* osnovna je jedinica semantičkoga polja vremena.

Frazemom *do groba* naglašava se značenje trajnosti jer je *grob* metonimija za smrt, na koju asocira i sastavnica *konac* (kraj) u frazemima *do konca konaca* (34) i *do konca svijeta* (35).

### 2.1.3. Dosad

Frazemi *do dana današnjega* i *do naših dana* označavaju trajanje čega ‘dosad, do danas, do ovoga vremena’, a navedeni su s potvrđama u (37) i (38). Njihovo je značenje implicirano i sastavnicom *dan*, leksemom koji ulazi u semantičko polje vremena imenujući jedinicu vremena. Može ostvariti dva značenja: ‘24 sata’ i ‘vrijeme od izlaska do zalaska Sunca’. Navedeni frazemi odnose se na *vremenski odsječak koji započinje u prošlosti, a završava u sadašnjosti pri čemu se eksplicitno spominje samo sadašnji trenutak* (Fink, 2007: 242).

(37) *do dana današnjega*

Iako stanari uredno podmiruju svoje građanske dužnosti plaćanjem svih komunalnih doprinosa *do dana današnjeg* nisu dobili niti pješačku stazu, rasvjetu, uređeni okoliš i naravno niti cestu.  
(<http://putgvozdenna341.blogger.hr>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(38) *do naših dana*

Bog se raduje čovjeku, radosna vijest stigla je i *do naših dana*. Isusovo rođenje otajstveni je događaj koji nadilazi povijesno i nadpovijesno.  
(<http://www.znet.hr>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

## 2.2. Trajnost

Trajnost neke radnje ili pojave može se očitovati kao brzina ili kratkotrajnost, kao dugotrajnost, kao kao povremenost ili kao neprekidnost.

### 2.2.1. Kratkotrajno

Značenje ‘u kratkom vremenu, vrlo brzo’, kojim se opisuje kratkotrajnost neke radnje ili pojave može se primjerice izraziti frazemima navedenima u

(39) do (46).

(39) *u trenu*

*U trenu* ona se trгла natrag, pritvorila vrata, pa kroz ljutito stisnute zube šapnula svome mužu: — Sreski! — Idi ti preda nj! — (S. Kolar, *Ili jesmo — ili nismo*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(40) *u jedan tren*

Na znak ruke patra rektora bude *u jedan tren* povučen zastor sa slike iznad Gitine glave i svi se sada zagledaše u odkritu sliku. (J. E. Tomić, *Udovica. Pripoviest*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(41) *za (u) tren oka*

*U tren oka* popraskali prozori na kapelici, a grozna i užasna lica pokazu se neka na prozorima, a druga pohrliše na vrata — sve naoružano do vrata. (A. Kovačić, *U registraturi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(42) *u tili čas i za tili čas*<sup>4</sup>

Zna se i razgoropaditi pa zasuziti s tolikom količinom kiše da svaki romantični žubor u tili čas pretvori u huk, onaj zastrašujući, razarajući. ([www.novolist.hr](http://www.novolist.hr), preuzeto 8. studenoga 2011.)

(43) *u dva koraka*

Kako izabrati idealnu nijansu ruža *u dva koraka*? (<http://www.neseser.hr>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(44) *dok kažeš keks*

Gotovina prikupio milijun kuna *dok kažeš keks*. (<http://danas.net.hr>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(45) *preko noći [postići što, obogatiti se itd.]*

Neugledna Britanka *preko noći* je postala operna diva. (<http://www.jutarnji.hr/>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(46) *dok (što) bi dlanom o dlan pljesnuo (udario)*

Zar im nisi mogao priteći u pomoć? — A kako kad se sve zbilo u tihli čas... *dok bi dlanom o dlan udario*, — govorio je Muho slabim glasom. (R. Filipović, *Krijumčari*, <http://riznica.ihjj.hr>)

---

<sup>4</sup>O inačicama toga frazema v. više u Gluhak, 2001.

Cijelo značenje prvih triju frazema, u (39), (40) i (41) nosi sastavnica *tren*, leksem koji uz lekseme *čas*, *časak*, *trenutak* označava ‘vrlo kratak vremenski odsječak’, zapravo ‘najkraći vremenski odsječak’ (Anić, 2003: 158, 1617) pa se to značenje nalazi i u pozadinskoj slici navedenih frazema.

U frazemu *u dva koraka* u (43) leksemom *korak* koji izražava prostorni odnos implicira se vremensko značenje, kao što je to i slučaj i s primjerice frazemom ‘*prvi koraci*’ u značenju ‘početno razdoblje čega, prvi pokušaji’.

Primjer *dok (što) bi dlanom o dlan pljesnuo*, odnosno *dok bi dlanom o dlan udario* u (46), motiviran je pokretom ruke kojim se pri pljesku dotiču dlanovi.

Frazem *preko noći* upotrebljava se u kontekstu brzog postizanja čega ili bogaćenja što često izaziva osudu pa je tada negativno konotiran. Upravo sastavnica *noć* implicira tajnovitost i ilegalnost određene radnje (Fink, 2007: 243).

### 2.2.2. Dugotrajno

Svojim značenjem ‘dugotrajnosti’ frazemi navedeni od (47) do (55) suprotni su prethodnim primjerima, navedenima od (39) do (45).

(47) *biti duga (dugoga) vijeka*

Danas se Putin okružio svojim bivšim kagebovcima i efesbeovcima pa stoga njegova vlast neće *biti duga vijeka*, jer nije u stanju sam formulirati politiku. (*Vjesnik online*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(48) *godine i godine*

On vazda bijaše vrijedan zet i na mjestu čovjek! — uvjeravala udova Margarita svakoga tko bi je pitao kako se sve tako hitro i natiho razriješilo među njima, dok drugi vode pravde *godine i godine* kada se radi o takvim računima. (A. Kovačić, *U registraturi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(49) *otegnuti se kao gladan dan*

Sastanak nikako da završi. *Otegnuo se kao gladan dan*. (Autorski primjer)

(50) *otegnuti se (otezati se, vući se) kao gladna godina*

Parnica se odugovlači *kao gladna godina*. Kad će to jedanput biti gotovo? (I. Dončević, *Horvatova kći*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(51) *dug kao gladna godina*

Dani oskudice *dugi* su *kao gladna godina*. (Autorski primjer)

(52) *nema ni kraja ni konca čemu*

Ah, pravda! — ponovi i uzdahne seljak — *nikada* joj *kraja ni konca*, a već se *vuče kao gladna godina* punih pet ljeta! (A. Kovačić, *U registraturi*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Svi se navedeni frazemi ne mogu upotrijebiti u istome kontekstu jer svaki ima i dodatne konotacije. Tako se frazem *biti duga vijeka* (47) može upotrijebiti kada se želi reći da je što dugo trajalo, ali i da tko dugo živi.

Ponavljjanje sastavnice *godina* u frazemu *godine i godine* (48) naglašava vrlo dugo vrijeme.

Kada se želi naglasiti da što traje vrlo dugo, iscrpljujuće dugo može se upotrijebiti primjere *otegnuti se kao gladan dan* (49), *otegnuti se (otezati se) kao gladna godina*, odnosno *vući se kao gladna godina* (50) i *dug kao gladna godina* (51). Stoga su ti frazemi i pejorativno obilježeni.

Frazem *nema ni kraja ni konca čemu* (52) osim što izražava da što traje dugo, naglašava i da to nešto nikako da završi.

### 2.2.3. Neprekidno

Neka se radnja ili pojava u vremenu može neprekidno ponavljati. Primjeri frazema koji izražavaju značenje ‘neprekidnosti’ navedeni su u (53) do (61).

(53) *dan i noć*

O zidu vidio si samo sliku čudotvorne majke trsatske, pred kojom je *dan i noć* gorjela srebrna svjetiljka, a do nje visila vrlo nejasna prilika nekog trgovačkog broda, pod kojim bijaše upisano ime San Antonio di Padova, vassello dei Possedari. (A. Šenoa, *Čuvaj se senjske ruke*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(54) *po cijeli (čitav) Božji dan*

“Svi ga vole imati u momčadi. Brzo misli, dobar je s obadvjema nogama i može trčati *cijeli Božji dan*,” rekao je Lukin suigrač iz kluba i reprezentacije Niko Kranjčar. (<http://gol.hr>, preuzeto 19. prosinca 2010.)

(55) *od jutra do mraka*

Radimo *od jutra do mraka*, uzalud — dugovi nam se samo gomilaju. (<http://www.vecernji.hr>, preuzeto 19. prosinca 2010.)

(56) *od [rane] zore do [mrka] mraka*

*Od rane zore do poznoga mraka* konja jaše gorom i planinom, kako bi mu srce odlanulo. (I. Brlić-Mažuranić, *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(57) *iz dana u dan*

Jer u karijeri je pobijedila najtežeg protivnika kojeg itko može imati. Život! On ju je tukao *iz dana u dan*, ali nije uspio. Sanja se diže i diže... (<http://www.24sata.hr/>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(58) *dan za danom*

Nekoliko zimskih mjeseci, *dan za danom*, odlazio je u samotne šetnje po grebenu Devina. ([www.ffzg.hr/hfk](http://www.ffzg.hr/hfk))

(59) *od jutra do sutra*

Desetak ljudi *od jutra do sutra* brine se da travnjak na Maksimiru bude u najboljem stanju za utakmicu desetljeća protiv PAOK-a u srijedu. ([http://www.24sata.hr](http://www.24sata.hr/), preuzeto 4. siječnja 2011.)

(60) *iz godine u godinu*

Ali toga nečega nije bilo, vrijeme je teklo svojim usklađenim tokom, zbivali se obični, svakidašnji, nezanimljivi provincijski događaji, koji se ponavljahu *iz godine u godinu* i iz generacije u generaciju. (I. Kozarčanin, *Sam čovjek*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(61) *zimi i ljeti*

Blijeda, u crnini, s mirnim, voštanim izrazom lica, s molitvenikom u ruci, ona je ustajala na rane jutarnje mise *zimi i ljeti* jednako ustrajno. (M. Krleža, *Povratak Filipa Latinovicza*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Može se uočiti da svi navedeni frazemi ove podskupine imaju kao sastavnice lekseme iz semantičkoga polja vremena, bilo da označavaju dio dana (*jutro, zora, noć*), godišnje doba (*zima, ljeto*), *dan* ili *godinu* kao jedinicu vremena. Leksem *dan* ne ostvaruje isto značenje u svim frazemima. Tako se u frazemima *dan i noć* (53) i *po cijeli Božji dan*, odnos *po čitav Božji dan* (54) ostvaruje značenje dan kao ‘vrijeme od izlaska do zalaska Sunca’, tj. svijetli dio dana, dok se u primjerima *iz dana u dan* (57) i *dan za danom* (58) ostvaruje značenje ‘24 sata’. U frazemu *dan za danom* (58) naglašava se ponavljanje neke radnje ili stanja, a primjer *iz dana u dan* (57) može se upotrijebiti kada se želi pojačati intenzitet neke radnje ili stanja (Fink, 2007: 240).

#### 2.2.4. Povremeno

Neka se radnja ili pojava u vremenu može osim neprekidno i povremeno ponavljati. Zato neki frazemi izražavaju značenje — ‘povremenosti’, za razliku

od prethodnih primjera. Primjeri takvih frazema navedeni su u (62), (63) i (64).

(62) *od vremena do vremena*

Svaku dosjetku prati bučan smijeh i vrćkanje lijepih nožica. *Od vremena do vremena* gospoda vade dostojanstveno svoje doze s cigaretama, a dame svoje “štiftove” s ružom. (S. Kolar, *Ili jesmo — ili nismo*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(63) *s vremena na vrijeme*

On ga propusti da prođe i dugo ostane neodlučan na istom mjestu. Lišćem je *s vremena na vrijeme* prošao srh, zatreperilo je i iz drage se nečujno probio hladan val. (V. Kaleb, *Ponižene ulice*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(64) *svake prestupne godine*

U Engleskoj se forsira nevjerojatan ritam koji traže mnogo snage. Suci koji su prihvatili takvu filozofiju, “europske” prekršaje sude *svake prestupne godine*. (*Vjesnik online*, <http://riznica.ihjj.hr>)

### 2.3. Davno

Želi li se reći da se što dogodilo ‘davno, u davna vremena’, može se upotrijebiti jedan od frazema u (65) i (66).

(65) *za Kulina bana*

Još za Kulina bana imali smo svoju slobodu. (Autorski primjer)

(66) *kad (dok) je još bog po zemlji hodao*

U ona vremena *dok je bog hodao po zemlji* u Italiju se odlazilo dvaput godišnje po nove traperice. ([www.ffzg.hr/hfk](http://www.ffzg.hr/hfk))

Frazem *za Kulina bana*, osim dodatnoga značenja ‘u dubokoj prošlosti’, nosi i konotaciju da su ta prošla vremena bila i dobra.<sup>5</sup>

Sličnu konotaciju da su davna vremena bila i dobra, ima i frazem *kad je još Bog po zemlji hodao*, odnos *dok je još Bog po zemlji hodao* (32). U pozadinskoj slici toga izraza kršćanske provenijencije je Bog kao personifikacija dobra, naspram zla.

---

<sup>5</sup>Već spomenuti Kulin ban (v. 3. bilješku) ostao je zapamćen po vladavini blagostanja i mira.

## 2.4. Doba dana

Značenje jedne podskupine frazema s vremenskim značenjem odnosi se na konkretno vrijeme u danu, na doba dana. Primjeri takvih frazema navedeni su u (67) do (72).

(67) *u sitne sate, sitni sati*

Amy Winehouse ponovno je u formi. Odjevena u crne tajice i dekoltiranu majcu, koja je otkrivala grudi, *u sitne* je *sate*, nakon provoda u pubu Hawley Arms po ulici dijelila bombone. (<http://www.vecernji.hr>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

Sitni sati su oduvijek vrijeme njegova odlaska na počinak. (Autorski primjer)

(68) *u cik zore*

Neslužbeno iz medicinskih krugova doznajemo da je dječak jutros kada je pronađen u pidžamici na ulici *u cik zore*, imao lomove na obje noge, slomljenu zdjelicu i ručni zglob. (<http://www.vecernji.hr>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

(69) *gluho doba noći*

Ronnie Wood snimljen je prošli tjedan kako *u gluho doba noći* dolazi u stan svoje bivše ljubavnice, Ekaterine Ivanove, a britanski tabloidi prenose kako je neobični par ponovo zajedno, unatoč tome što je ona njega nakon prekida nazvala zlim patuljkom a on nju sponzoršom, a to su bile blaže uvrede koje su pljuštale na račun jedan drugoga. (<http://www.index.hr>, preuzeto 10. prosinca 2010.)

(70) *ići s kokošima spavati*

Ne smiju konji tako dugo čekati. Moram ići, dušo. Sutra ću doći opet. A i ti moraš kući. Mogla bi tvoja tetka nanjušiti što, — govoraše on. — Tetka već spava. *Ide ona s kokošima spavati*. (K. Š. Gjalski, *Diljem doma: zapisci i priče*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(71) *s pijetlovima ustati*

Baka Ana svakoga je dana ustajala s pijetlovima kako bi stigla nahraniti sve svoje brojne životinje. (Autorski primjer)

(72) *do mrkla mraka*

Kad je njega paša razumio, počeo biti Skadar sa svih strana. Bio ga je petnajest danaka od zorice ter *do mrkla mraka*. (A. K. Miošić, *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Frazemi *u sitne sate* i *sitni sati* imaju zajedničko značenje ‘kasno u noći, poslije ponoći, prije zore’. Naime, sitni sati se odnose na razdoblje od poslije ponoći pa do rane zore. Ti su frazemi svojim značenjem ‘kasno u noći’ antonimni frazemu *u cik zore* (68) značenja ‘vrlo rano’.

Frazemom *gluho doba noći* (69) opisuje se vrijeme oko i iza ponoći kao i primjerom *do mrkla mraka* (72) u kojemu sastavnica *mrkli* dodatno intenzivira značenje leksema *mrak* i time utječe na frazeološko značenje.

Frazemi *ići s kokošima spavati* (70) i *s pijetlovima ustati* (71) odnose se ne samo na doba dana, nego su povezani i s vremenom spavanja odnosno lijezanja i ustajanja. U pozadinskoj su slici tih primjera navike kokoši i pijetlova, životinja poznatih po ranome lijezanju i ranome ustajanju.

## 2.5. Životno doba

Posebnu podskupinu frazema s vremenskim značenjem čine frazemi čije se značenje odnosi na životno doba. Vremensko podznačenje ‘životno doba’ može se izraziti frazemima čije se značenje odnosi na starost ili na mladost.

### 2.5.1. Starije životno doba

Na starije životno doba odnose se primjeri frazema navedeni u (73) do (83).

(73) *imati mnogo godina na grbači (leđima)*

Snage za život više nije nalazila. *Imala je mnogo godina na grbači.*  
(Autorski primjer)

(74) *odmaći (poodmaći) u godinama*

Premda je pokojnik bio već dobro odmakao u godinama i dulje vremena bolovao, te se bilo baš i bojati, da će ovako naprećac umrijeti, ipak se taj glas duboko dojmi svakog Hrvata u Dubrovniku i izvan njega. A kako i ne bi? Kad nam je s Vodopićem zapao u grob još jedan od onih odličnih Dubrovčana staroga kova (...) (M. Vodopić, *Marija Konavoka*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(75) *biti u poodmaklim godinama*

Franjo Marković umro je g. 1914, one iste godine kad su umrli Matoš i Skerlić. Umro je u poodmaklim godinama, kad je vjerojatno već bio stvorio sve što je mogao stvoriti, a Matoš i Skerlić umrli su u naponu snage. (A. Barac, *Članci o književnosti*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(76) *prijeći godine*

Nije za njega više bio rad od jutra do mraka. *Prešao je godine za to.*  
(Autorski primjer)

(77) *u visokim godinama*

I *u visokim godinama* Ante Kostelić je na skijama, još uvijek je postavljatelj staza u Svjetskom kupu, na olimpijadama, na svjetskim prvenstima. Još se smrzava na nevjerojatno niskim temperaturama. (<http://dalje.com/hr-sport>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(78) *bijele godine*

Svoje *bijele godine* odlučio je provesti u rodnome selu u koje se vratio nakon dugogodišnjega izbivanja. (Autorski primjer)

(79) *zaći u godine*

Grgić u Hajduk brzopotezno želi vratiti trojicu igrača poniklih u redovima splitskog prvoligaša, tri nogometaša koja su već *zašla u godine* kad ih mnogi nazivaju isluženima, što ne smije biti točno. (*Vjesnik online*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(80) *biti u godinama*

Prijatelji se popnu u prvi sprat bijelim stubama, uđu u predsoblje i tu se nasmiju videći čovjeka *u godinama*, odebela i posve ćelave glave, kako tepa po licu Reziku, lijepu sobaricu gospođe Sabine. (E. Kumičić, *Gospođa Sabina*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Župnik je bio već *u godinama*, ali sjaj crnoga oka, pa gladčina i tamno-rumena boja okrugloga punanoga lica prikazivao ga mladim, nego je u istinu bio. (J. Kozarac, *Medju svjetlom i tminom*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(81) *pod stare dane*

Predsjednik Barišić je *pod stare dane* umislio da je nogometni stručnjak pa je nakon pobjede 5–1 sugerirao novinarima kako je Calello možda trebao igrati od početka. (<http://www.jutarnji.hr>, preuzeto 4. siječnja 2011.)

(82) *mlad kao rosa u podne*

Mlađahne pripadnice ljepšega spola još uvijek su mu upadale u oči iako je bio *mlad kao rosa u podne*. (Autorski primjer)

(83) *star kao Biblija (Metuzalem)*

Fiamengo će reći da je *star "kao Biblija"*, no i pored tolike "starosti" on je i dijete čuđenja. (<http://www.ffzg.hr/hfk/>)

Teško bi bilo pronaći neki drugi dovoljno jak razlog koji bi razjasnio fenomen Lolite kao jednog od najvećih mitova dvadesetog stoljeća.

Ona je mit s upisanim grijehom. Stvar je, naravno, *stara kao Biblija*.  
(<http://www.ffzg.hr/hfk/>).

Svi navedeni frazemi opisuju osobu starije životne dobi. Frazemi *u visokim godinama* (77) i *star kao Biblija*, odnosno *star kao Metuzalem* (83) imaju i dodatnu konotaciju da je tko jako star, stariji od onoga koji je *u poodmaklim godinama* (75), koji je *odmakao u godinama*, odnosno *poodmakao u godinama* (74), koji ima *mnogo godina na grbači*, odnosno koji ima mnogo godina na leđima (73), koji je *u godinama* (80) ili *mlad kao rosa u podne* (82). Jako se staru osobu uspoređuje s *Biblijom* jer je riječ o knjizi, tj. zbirci tekstova koji potječu još iz vremena prije Krista. Iz Biblije je Metuzalem, Noin djed, s kojim se uspoređuje jako staru osobu jer je Metuzalem doživio 969 godina.<sup>6</sup> Osim što se s *Biblijom* i Metuzalemom uspoređuje jako stara osoba, s njima se mogu usporediti i jako stari predmeti, pojave i slično što potvrđuje i drugi primjeru (83).

Frazem *prijeći godine* (76) osim što opisuje osobu koja je ostarjela, može značiti i da je tko prestar za *što*. Frazem *mlad kao rosa u podne* (83) ima i dozu ironije.

### 2.5.2. Mlađe životno doba

Potonji frazemi stoje u antonimskome odnosu s frazemima koji označavaju mladost, mlađe životno doba. Primjeri takvih frazema navedeni su u (84) i (85).

(84) *u cvijetu mladosti*

Pod onim pločama, zatvoreni jedni u željezu drugi u mramoru, u sjajnim odorama počivali su ban Juraj Petrov otac, i ban Nikola koga je usmrtio vepar, i mnogi od njihova roda: junaci i umnici, njihove plemenite majke, dobre i pobožne starice, pak neke ponosne kneginjice koje je smrt pokosila *u cvijetu mladosti* i još mnogo banica i banova. (E. Kumičić, *Urota Zrinsko-Frankopanska*, <http://riznica.ihjj.hr>)

(85) *mlad kao rosa*

Bilo je to na Krbavskome polju, podno Udbine, nedaleko crkve svetoga Marka. Tu me u predvečerje kobnoga dana sustavi junak, *mlad kao rosa*, a stasit kao bor. (M. Šenoa, *Iz kobnih dana: historijski roman*, <http://riznica.ihjj.hr>)

---

<sup>6</sup>Kad je Metušalahu bilo sto osamdeset i sedam godina, rodi mu se Lamek. Po rođenju Lamekovu Metušalah je živio sedam stotina osamdeset i dvije godine te mu se rodilo još sinova i kćeri. Metušalah poživje u svemu devet stotina šezdeset i devet godina. Potom umrije. (Post 5, 26–28)

Frazem *u cvijetu mladosti* (84) označava najljepše doba mladosti.

Frazem *mlad kao rosa* (85), za razliku od svoga antonimnoga parnjaka *mlad kao rosa u podne* (80), opisuje osobu koja je vrlo mlada.

### 2.5.3. Srednje životno doba

Na srednje se životno doba odnose frazemi *najbolje godine*, *najljepše godine* (86), *u najboljim godinama*, *u najljepšim godinama* (87), u čijoj je pozadinskoj slici shvaćanje da su najbolje čovjekove godine, godine snage, zdravlja i stvaranja, one između mladosti i starosti.

#### (86) *najbolje (najljepše) godine*

“Meni je svejedno”, — reče ona ravnodušno, — “piši mu, što hoćeš. Valjda je toliko pametan, pa zna, da ja ne mogu svoje *najljepše godine* provesti u povučenosti i proigrati svoje posljednje šance.” (M. Begović, *Giga Barićeva*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Bilježnik proklinjao svoj udes, što mora svoje *najbolje godine* zatući u toj zabiti, među tim zaostalim svijetom. Ali šta će, previše je pošten, nije krvopija, nije režimlja, i to mu je hvala. (S. Kolar, *Mi smo za pravicu*, <http://riznica.ihjj.hr>)

#### (87) *u najboljim (najljepšim) godinama*

Pa kad si već toliko čekao, zašto se ne bi još koji dan pritrpio: ma ne će ni ona valjda na vieke živjeti, a ovamo si ti čitav desetak godina od nje mladji. To je jedno! A drugo je opet to, da si ti još čovjek *u najboljim godinama*, a nije ti ni žena stara, u vas će rado još biti božjega blagoslova, (...) (J. Kozarac, *Medju svjetlom i tminom*, <http://riznica.ihjj.hr>)

Trgnuh se i okrenuh. Moj je profesor geometrije stajao za mnom. Čovjek *u svojim najljepšim godinama* i lijepo građena tijela, što ga je u elastičnom hodu njihao skladnim ritmom, držeći gotovo uvijek cigaretu između kažiprsta i srednjega malko podignute lijeve ruke, a mičući amo tamo desnicom. (V. Nazor, *Priče s ostrva, iz grada i sa sela*, <http://riznica.ihjj.hr>)

## 3. Zaključak

U hrvatskome jeziku najveći broj frazema koji imaju prostorno ili vremen-sko značenje kao sastavnicu ima i leksem iz semantičkoga polja vremena ili prostora. U frazemima s prostornim značenjem nalaze se leksemi koji označavaju neki prostorni odnos kao što je *korak* koji se pojavljuje u najviše

primjera, zatim *more* i *kopno* kao i leksemi koji označavaju pravac kretanja (*strane svijeta, lijevo i desno*). Frazemi s vremenskim značenjem kao sastavnicu imaju lekseme koji označavaju jedinice vremena kao što su *dan, sat, godina*; godišnje doba (*zima, ljeto*), doba dana (*jutro, noć, mrak, podne*) i sl. Prototipna se značenja tih leksema ostvaruju u frazemima i utječu na frazemsku pozadinsku sliku. Iako vrijeme kao apstraktna kategorija kolocira s konkretnim pojavnostima zbilje te se često prima i iskazuje prostornim koordinatama, može se uočiti da je u hrvatskome jeziku daleko veći broj frazema koji opisuju vremenske odnose od onih koji opisuju prostorne, iako se i neke vremenske kategorije i odnosi izriču atributima prostornoga (npr. *prvi koraci, u dva koraka*).

#### 4. Literatura

- Anić, V. (2003) *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: NL.
- Colin, D. (2004). *Rječnik simbola, mitova i legendi*, Zagreb: Naklada Ljevak
- Fink, Ž. (1995) Frazemi sa značenjem 'vrlo daleko' u ruskom i hrvatskom jeziku, *Filologija* 24-25: 121–127.
- Fink, Ž. (1996) Ruski i hrvatski frazemi sa značenjem 'vrlo blizu', *Suvremena lingvistika*, 41/42: 139–144.
- Fink, Ž. (2001) Hvatamo li za bradu Boga ili boga? O jednom pravopisnom problemu u frazeologiji, *Filologija, časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnost* 36-37: 139–148.
- Fink, Ž. (2007) Hrvatski priložni frazemi s komponentama *dan* i *noć* i njihovi ekvivalenti u drugim jezicima, *Frazeologické štúdie V, Princípy lingvistickej analýzy vo frazeológii*, Ružomberok: 239–250.
- Gluhak, A. (2002) Frazem u tili čas i njegove inačice, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 27: 303–310.
- Hercigonja-Mikšik, E. (2001) Metaforičke projekcije kategorije prostora u izricanju sadržaja subjektivnog iskustva, *Umjetnost riječi* 3-4: 151–160.
- Macan, Ž., Opašić, M. (2010). Frazemi sa brojevima *sedam* i *devet* u hrvatskome i njemačkome jeziku, *À la croate – Sborník vybraných příspěvků z konference Setkání mladých kroatistů konané v Brně* 13. 4. 2010. (ed. J. Villnow Komárková): 101–108.
- Menac, A. (2007) *Hrvatska frazeologija*, Zagreb: Knjigra.
- Matešić, J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, A., Fink-Arsovski, Ž., Venturin, R. (2003). *Hrvatski frazeološki rječnik*, Zagreb: Naklada Ljevak.
- Nikolić-Hoyt, A. (2005) Struktura semantičkoga polja: odnosi značenja i registri, *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike* (zbornik HDPL-a): 525–534.
- Pintarić, N. (2003) Brojke kao pragmemi, *Zbornik HDPL-a Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*, Zagreb-Rijeka, 10: 607–616

- Pintarić, N. (2004) Temporalni pragmemi u komunikaciji, *Riječki filološki dani*, br. 5: 429–438.
- Pranjeković, I. (2003) Izražavanje vremenskih odnosa u hrvatskome jeziku, *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002.*: 249–257.
- Stolac, D. (1998) Leksemi za izricanje vremena u slavenskim jezicima. *Croatica* god. XXVII., sv. 45-46: 193–202.
- Velika biblijska konkordancija* (1991). sv. 1-2, Zagreb: Kršćanska sadašnjost

### Izvori

- Mrežni pretraživač Google ([www.google.hr](http://www.google.hr))
- Hrvatska jezična riznica (<http://riznica.ihjj.hr>)
- Hrvatski frazeološki korpus (<http://www.ffzg.hr/hfk>)

### A contribution to the analysis of category of time and space in Croatian phraseology

*The paper focuses on the analysis of phrasemes with spatial and temporal meanings. Time and space are abstract categories, and phrasemes are one of several types of structures that enable us to express that which is abstract, non-dimensional and apperceptive within the framework of collective human experience. Concrete phenomena are built into phrasemes in order to name phenomena and circumstances that lack physical dimension, and this is the case with categories of time and space. The paper is based on a corpus collected from dictionaries of Croatian phrasemes. Phrasemes with spatial and temporal meanings are studied and analyzed separately. This also includes semantic analysis.*

*Key words:* phraseme, time, space, semantic analysis, phraseme background

*Ključne riječi:* frazem, vrijeme, prostor, semantička analiza, frazemska pozadinska slika